

სწავლებისა და საქმიანობის ფორმატის ტრანსფორმაცია კორონავირუსის პანდემიის პირობებში

იოსებ არჩვაძე

ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი, ქუთაისის უნივერსიტეტი, საქართველო
ioseb.archvadze@unik.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: კორონავირუსის პანდემია, დისტანციური სწავლება, ონლაინ ურთიერთობები, აკადემიური პერსონალი, გაუსხობა.

J.E.L. classification: A29, E32, F68

ანოტაცია

კოვიდ-19-თან დაკავშირებული გლობალური პანდემია განსაკუთრებით აქტუალურს ხდის არა მარტო მოსახლეობის სამედიცინო და სოციალური დაცვის საკითხებს, უმუშევრობისა და დასაქმების პრობლემატიკას, არამედ სწავლებისა და განათლების პროცესის, ცოდნის გადაცემის ორგანიზაციულ და მეთოდურ, სამეცნიერო და სტუდენტური კოლექტივების ფორმირებისა და ურთიერთობის საკითხებს. აღნიშნული გარემოება დიდწილად განაპირობებს არა მარტო სამეცნიერო და სასწავლო პროცესების, არამედ შრომის ბაზრის ფორმირების და განვითარების პერსპექტივებს.

შესავალი

კორონავირუსის პანდემიამ გამოიწვია ეკონომიკური კრიზისი და მოთხოვნა-მიწოდების საგრძნობი შეშუპება. მან მძლავრი ბიძგი მისცა ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარებას და მათ მასობრივ გამოყენებას, უფრო მეტიც - ეკონომიკური ციკლის ახალი გრძელი

ტალღის დაწყებას. იგი მსოფლიო თანამეგობრობის ერთგვარი შემოწმებაცაა და გამოწვევაც - თუ რამდენად შესწევს უნარი სწრაფად და ეფექტიანად მოახდინოს ეკონომიკის გაცივრება, გადაიყვანოს წარმოება ახალ ტექნოლოგიურ საფეხურზე, რომელსაც მოაქვს ფიზიკური, ციფრული და ბიოლოგიური ტექნოლოგიების სინთეზი, ანუ, მარტივად რომ ვთქვათ, განახორციელოს მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია.

წარმოების, შრომისა და სწავლის, პროცესის ორგანიზების თანამედროვე ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული ფორმები ემსახურება ორ ძირითად მიზანს - მაკროეკონომიკური პარამეტრების გაუმჯობესებასა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდას. სწორედ აღნიშნულ კონტექსტში უნდა განვიხილოთ ტექნოლოგიური პროცესების ფართოდ გამოყენება სწავლა-განათლებლასა და სამეცნიერო-საწარმოო პროცესებში, სადაც ეს ტექნოლოგიები, სწავლების, საქმიანობისა და შრომითი ურთიერთობების ოპტიმალური ფორმების ძიებას „ცდებისა და შეცდომების“ მეთოდის გამოყენებით ახორციელებენ. (არჩვაძე, 2020:46)

ინტერნეტი, ტელესაკომუნიკაციო თანამედროვე საშუალებები უკვე იძლევიან შესაძლებლობას საზოგადოების დაინტერესებულმა წევრებმა მიმართონ სპეციალურ ღია ონლაინ-კურსებს თავიანთი ამჟამინდელი თუ საინტერესო, პერსპექტიული სპეციალობის მიხედვით, საკუთარი ცოდნისა და დაოსტატების (დახელოვნების) გასაღრმავებლად. კორონავირუსის პანდემიამდე ასეთი კურსების მსმენელთა რაოდენობა განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ფაქტობრივად უკვე უტოლდებოდა უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტთა რაოდენობას, უახლოეს წლებში კი მნიშვნელოვნად გადააჭარბებს მას. ეს სრულად ეწერება სწრაფი ტექნოლოგიური ცვლილებებით გამოწვეულ life-long learning (სწავლება მთელი ცხოვრების მანძილზე) ტრენდში, რომელიც ფაქტობრივად უკარგავს სამი დემჩიო სტატუსს „შემენილ პროფესიას“. შესაბამისად, გლობალური პანდემია განსაკუთრებით აქტუალურს ხდის უმუშევრობისა და დასაქმების საკითხებს, მათ შორის დისტანციური საქმიანობის ფორმატისა და შესაძლებლობების, სწავლისა და განათლების პროცესთან მათ დაკავშირებას.

გლობალური პანდემიის არასრულ ერთი წლისთავზე უკვე ცალსახად შეიძლება დავასკვნათ, რომ პრაქტიკულად უკვე მნიშვნელოვნადაა შეცვლილი სწავლების მოძველებული (აუდიტორული ლექციები და სემინარები) ფორმები. უმაღლეს სასწავლებლებს „სწრაფი ჭადრაკის“ რეჟიმში უხდებათ სასწავლო მეთოდების სერიოზული გადამუშავება და სწავლების ტრადიციულ ფორმებზე დიდწილად უარის თქმა. - ლექციების ფორმა ხომ ფაქტობრივად არ შეცვლილა XVI–XVII საუკუნეებიდან.

COVID-19-მა „გზა გაუხსნა“ სწავლებისა და

საქმიანობის დისტანციურ ფორმას. ონლაინ გაკვეთილებს, ლექციებს, ვიდეოთათბირებს, რომლებსაც პანდემიამდე, როგორც წესი, ეპიზოდური ხასიათი ჰქონდათ, პანდემიის პირობებში კი მასობრივი ხასიათი მიეცათ.

რა თქმა უნდა, სწავლებისა და საქმიანობის დისტანციურ, ონლაინ ფორმას თავისი უპირატესობები და ნაკლოვანებები, ეფექტიანობის ზღვრული დონე და შესაძლებლობები გააჩნია, თუმცა გვსურს ქვემოთ აქცენტი გავაკეთოთ უშუალოდ გადაცემული ცოდნის ეფექტიანობასა და ამ ასპექტით ონლაინ ფორმატის გამოყენების მოსალოდნელ სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებზე.

ცოდნა მრავალფუნქციური ინსტრუმენტია, რომლის მეშვეობითაც ადამიანი ამა თუ იმ ამოცანის გადაჭრას ართმევს თავს. ამის გათვალისწინებით, სასწავლო დაწესებულებამ უნდა შეაიარაღოს ახალგაზრდა ცოდნით, რომელსაც ექნება არა უბრალოდ ინფორმაციული დატვირთვა, არამედ მაღალი გამოყენებითი ღირებულება და შესაბამისი უნარ-ჩვევები. (გვახსენდება ცნობილი საბჭოთა სატირიკოსი მსახიობის არკადი რაიკინის რეპრიზა, რომელშიც ის წარმოების ხელმძღვანელის სახელით მიმართავს მასთან სამუშაოდ მისულ ახალბედა სპეციალისტებს: „დაივიწყეთ ინდუქცია და დედუქცია, აწარმოეთ პროდუქცია!“ – ავტ.)

პანდემიის პირობებში კი ამ ამოცანების აღსრულებას სერიოზული საფრთხე ექმნება: ირღვევა სწავლების, ცოდნის გადაცემის ტრადიციული ფორმები და საკმაოდ ბუნდოვანი ხდება ბაზრის მოთხოვნები ეკონომიკის სერიოზული შეკუმშვის გამო. ამგვარი მდგომარეობის გამო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების უმრავლესობა ქვემოთ დაშვებული სპირალის მსგავს ორბიტაზე იმყოფება: ერთი მხრივ, ონლაინ სწავლება ზოგავს სახსრებს აუ-

დიტორიებზე, მათ შენახვა-ექსპლუატაციაზე, მაგრამ, მეორე მხრივ, ეს ნიშნავს სტუდენტთა შესაბამისი ხარჯების შემცირებასაც, მათი მობილურობის გეგმების შესაბამის კორექტირებასაც, რაც მოითხოვს როგორც სასწავლო დაწესებულებების ადმინისტრაციის, ისე სახელმწიფოს მხრიდან ახლებური, შეცვლილი სასწავლო-საგანმანათლებლო და ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებას. ფაქტობრივად, სულ უფრო მწვავედ ისმება საკითხი, რომ სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების შემოსავლები და ფინანსები რაც შეიძლება ნაკლებად იყვნენ დამოკიდებული სტუდენტთა (მათი მშობლების, ახლობლების, სპონსორების, და სხვ.) მიერ სწავლის დაფინანსებაზე. - აღნიშნული ხარჯები თავის თავზე მთლიანად უნდა აიღოს სახელმწიფომ, რაც მოსპობს ჩამორჩენილი და უდისციპლინო სტუდენტების შესაბამის კონტინგენტში დატოვების (შენარჩუნების) მოტივს და საგრძნობლად გაზრდის მათდამი მოთხოვნისა და სწავლების ხარისხს.

რა ადგილი შეიძლება დაიკავოს პანდემიის პირობებში ონლაინ სწავლებამ?

ზოგადად (-პანდემიასთან კონტექსტში მოხსენიების გარეშე), ონლაინ ფორმატით სწავლების პროცესის უპირატესობა ცალსახაა სწავლების იმ სპეციალობებით, რომელთა ძირითადი საქმიანობა ასევე ონლაინ რეჟიმში განხორციელების პერსპექტივით ხასიათდება. მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ონლაინ ფორმატი სოციალური ურთიერთობების სპეციფიკური, ფაქტობრივად კი სუროგატული ფორმაა და მას ნაკლებად მოყვება პროფესიული და პიროვნული თავდაჯერებულობა და კომუნიკაბელურობა. ასე რომ, ბაგირის გადაჭიმვის ნაცვლად

სწავლების ონლაინ და ოფლაინ ფორმებს შორის აუცილებელია მათ შორის ოპტიმალური თანაფარდობის მოძებნა - ურთიერთჩანაცვლების ნაცვლად ურთიერთშეცვლების კონტექსტით.

უმაღლესი სკოლები, უნივერსიტეტები COVID-19-მა ორმაგი დარტყმის საფრთხის წინაშე დააყენა: ერთი მხრივ, ონლაინ სწავლება ამცირებს, როგორც უკვე ითქვა, აუდიტორიების აუცილებლობას, ამ უკანასკნელებზე მოთხოვნილებას, გაჩნდა ცდუნება, რომ სალექციო დარბაზებს შეეცვალოთ პროფილი და აღნიშნული ტენდენცია სრულად ეწერება ზოგადად საოფისე ფართების ფუნქციებისა და გამოყენების ფორმების ტრანსფორმაციაში;

მეორე მხრივ კი, სოციალური დისტანცირების გაზრდილი მოთხოვნილებანი დღის წესრიგში აყენებს ყოველ აუდიტორიაში სტუდენტთა შეზღუდული რაოდენობის ყოფნას, რაც, სხვა თანაბარ პირობებში, ზრდის მოთხოვნას შესაბამის ფართობზე (ან უკიდურეს შემთხვევაში, რამდენიმე ცვლაში სწავლების პროცესის ორგანიზებას).

ამის პარალელურად, პრაქტიკით დასტურდება, რომ ონლაინ-კურსები დაინტერესებულ პირთათვის ტრადიციულ ლექციებზე არანაკლებ მამობილიზებელია. - ონლაინ-ლექციების მოსმენა შეიძლება ნებისმიერ ხელსაყრელ დროს - სახლში, მგზავრობისას, სხვადასხვა მიზეზთა გამო რიგში დგომისას და ა.შ. რადგანაც ეს კურსები პიროვნების სუბიექტური არჩევანია და არა საგანმანათლებლო დაწესებულების მიერ მისთვის თავსმოხვეული (რომელთა მიმართ სტუდენტთა „ინტერესი“ უმეტესწილად დასარიცხი კრედიტების რაოდენობით შემოიფარგლება...), ათვისების ხარისხი - უფრო მყარია; აღნიშნული კურსების საფუძველზე მიღებული ცოდნა/განათლება სულ უფრო მეტად

წონადი (გა)ხდება სამსახურში თანამშრომელთა შერჩევას. შესაბამისად, ახალი ტექნოლოგიების წყალობით განათლება (გა)ხდება უფრო ფორმალური, უფრო მეტად გავრცელებული და შესაბამისად, უფრო დემოკრატიული და ეგალიტარული.

დისტანციურად სწავლა, ერთი შეხედვით ცალსახა უპირატესობისა (მოსახერხებელია, ეკონომიურია - ზოგავს სატრანსპორტო ხარჯებს, დროს, ეგალიტარულია და ა.შ.), მაინც სუბსტიტუტია - იგი ანაცვლებს, მაგრამ ვერ ცვლის ლექტორისა და სტუდენტის (ისევე, როგორც აკადემიური პერსონალის ერთმანეთთან) ურთიერთობების მთელ გამას. ამასთან, იგი ვერ ჩაანაცვლებს სრულფასოვანი სტუდენტური ცხოვრების ისეთ ასპექტებს, როგორებიცაა ერთმანეთთან ცოცხალი ურთიერთობები, ერთობლივად მონაწილეობა სხვადასხვა მასობრივ ღონისძიებებში (დაბადების დღის აღნიშვნა, ლაშქრობები, ზოგადად, ტურიზმი და ა.შ.). ონლაინ ფორმატში შესაძლებელია ცოდნის გადაცემა, თუმცა კულტურის ნიუანსები, როგორიცაა ქცევის, შემოქმედების, თავისებურებები და მათი ეროვნული თუ რეგიონული აღქმა, იუმორი და ა.შ., ონლაინ ფორმატში ფაქტობრივად არ/ვერ გადაეცემა და „არ/ვერ ისწავლება“... ხატოვნად რომ წარმოვიდგინოთ, ონ-ლაინ სწავლება და ურთიერთობა - ეს ტრადიციულად ბრტყელ თეთრ ეკრანზე გაშვებული ფილმია, აუდიტორული სწავლება კი - 3D ფორმატში ნაჩვენები ფილმი.

უნდა ვაღიაროთ, რომ აღნიშნული პრობლემა არანაკლები სიმწვავეით დგას არა მარტო სტუდენტური, არამედ აკადემიური და კიდევ უფრო ზოგადად - ნებისმიერი შრომითი კოლექტივის წინაშეც (მაგალითად, ონლაინ თათბირი, კონფერენცია არ იძლევა შესაძლებლობას, სრულყოფილად იქნას აღქმული თა-

ნამშრომელთა ემოციები და განწყობილებები. მენტალურად, ოფისში, „საერთო სივრცეში“ მოხვედრილი თანამშრომლები უფრო ახლოს არიან ერთმანეთთან, ვიდრე დისტანციურად მომუშავენი. - გუნდი ხომ არა მარტო საერთო წესდებისა და მიზნების მიხედვით, არამედ არაფორმალური ურთიერთობების (ერთობლივი შესვენება, სადილი, ყავისა თუ ჩაის სმა, სიგარეტის მოწევა...) საფუძველზე ყალიბდება, რაც ასევე ამყარებს კოლექტივის ერთიანობას).

იმისათვის, რომ უმაღლესი სასწავლებლები იყვნენ საკმარისად კონკურენტუნარიანი, არ შეუძლირდეთ ან „შემოეფანტოთ“ სტუდენტური კონტინგენტი, სწავლების მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად მათ ცალსახად მოუწევთ ორიენტაცია სწავლების თანამედროვე ფორმებსა და მეთოდებზე და პერსპექტიულ აკადემიურ მიმართულებებზე.

კრეატიულობა და პანდემიით გამოწვეული ყოფისა და აკადემიური სწავლების შეცვლილი მოთხოვნებისადმი ადეკვატური რეაგირება არსებითი იქნება უმაღლესი სასწავლებლის საქმიანობის პროფილისა და ცოდნის გადაცემის ფორმების განსაზღვრაში. კერძოდ, გაიზრდება აკადემიური პერსონალის მიერ ახალი პროფესიების (ონლაინ-კომუნიკაციები, დიზაინერი და ა.შ.) ათვისების აუცილებლობა. აქ, გასათვალისწინებელია, რომ, ერთ ცნობილ რეკლამას რომ დავესესხოთ, ახალგაზრდა თაობა ირჩევს არა მარტო პეპსის, არამედ ინფორმაციულ ტექნოლოგიებს, რის გამოც აკადემიური პერსონალის უმრავლესობას (განსაკუთრებით, საშუალო და უფროსი თაობის წარმომადგენლებს) დასჭირდებათ სერიოზული ძალისხმევა, რომ სტუდენტთა კონტინგენტს თანამედროვე მოთხოვნების დონეზე მიაწოდონ ინფორმაცია - არა მარტო შინაარსობრივად, არამედ გადაცემის ფორმებითაც და ვიზუალურადაც.

ეს ობიექტურად გაზრდის სწავლისა (და კურსების) თანმხლებ პროცესზე დატვირთვას და ამ მიმართულებით აკადემიური პერსონალის მიერ საკმაოდ მაღალი სტანდარტების დაკმაყოფილების აუცილებლობას.

იმის მიუხედავად, თუ როგორი წარმატებული იქნება ამ მიმართულებით უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებებისა და მათი აკადემიური პერსონალის ძალისხმევა, ამ ტიპის დაწესებულებებში ცოდნის გადაცემის სწავლების ტრადიციული ფორმები ვეღარ შეინარჩუნებენ მონოპოლიური მდგომარეობას. - საქმე იმაშია, საგანმანათლებლო პროდუქტები თანდათან კარგავენ და მომავალში კიდევ უფრო მეტად დაკარგავენ საუნივერსიტეტო (სასკოლო) აკადემიურობას, ტრადიციული სახელმძღვანელოების ადგილს (და)იკავებენ ციფრული ინტერაქტიური კომპლექსები. გაჩნდება საგანმანათლებლო სფერო, სადაც გაქრება განსხვავება ძირითად და დამატებით განათლებას შორის. განათლების მიღების პროცესი ერთგვარი ელიტარულობიდან მნიშვნელოვან ნაბიჯს გადადგამს სრული დემოკრატიულობისაკენ, ხოლო ცოდნა, განათლებულობა სულ უფრო მეტად იქნება წარმოდგენილი კომპლექტში კრეატიულობასთან ერთად.

დისტანციური სწავლების ეფექტები

პოზიტიურთან ერთად, სწავლების დისტანციურ ფორმებზე ორიენტაციას აქვს ერთი საგულისხმო თანმდევი ნეგატიური ეფექტი: იგი საფრთხეს უქმნის აკადემიური პერსონალის ურთიერთკომუნიკაციის დონეს და სიხშირეს - ამით კათედრებმა და სოციალურ-პროფესიული კავშირების სხვა კვანძებმა შეიძლება თავიანთი მნიშვნელობის სერიოზული დევალვაცია განიცადონ. შესაბამისად, ეს ზრდის პედაგოგთა, აკადემიური პერსონალის უნივერსიტეტ-

ბიდან, როგორც სამუშაოს მიმცემთან, დამქირავებელთან, გაუცხოების დონეს.

გაუცხოების პრობლემა თავს იჩენს სტუდენტურ წრეებშიც. - ბოლონის მეთოდზე გადასვლის გამო, სწავლების ტრადიციული ჯგუფური ფორმის (სწავლების მთელი პერიოდის მანძილზე სასწავლო ჯგუფი - სტაბილურად უცვლელი ერთი და იგივე წევრებით) ნაცვლად ადგილი აქვს სტუდენტთა თემატურ ერთიანობას, სადაც ისინი ერთიანდებიან კონკრეტული საგნის სწავლის (ლექციის, სემინარის) ფორმატში. სწავლების მთლიანად დისტანციურ ფორმაზე გადასვლა კი გაზრდის მათ დესოციალიზაციას, კიდევ უფრო მეტად დაუთმობს, „გადაუმისამართებს“ მათ ვირტუალური ურთიერთობის რეჟიმს. ამიტომ, სტუდენტების აუდიტორული ურთიერთობები, მით უფრო, კამპუსებში ცხოვრება - ეს არა მარტო მათი სწავლების ფორმაა, არამედ მათი სოციალიზაციის, აღზრდის, შეჯიბრებითობის, ცხოვრების ერთიანი სტილისა და ერთიანი ფასეულობების ჩამოყალიბების მიმართულებით გადადგმული მნიშვნელოვანი ნაბიჯიცაა. შესაბამისად, ურთიერთობების ონლაინ ფორმატის „ზეობის“ პირობებში ფაქტობრივად ღიად რჩება არც თუ მთლად რიტორიკული კითხვა: *სად და როგორ ეზიარებიან სოციალიზაციის განსაზღვრულ დონეს სტუდენტები?* ამაზე დადებით პასუხს იძლევა ახლახანს გახსნილი ქუთაისის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თუმცა უმაღლესი სასწავლებლების უმრავლესობა ასეთი შესაძლებლობებით ნამდვილად არ გამოირჩევა.

სოციალიზაციის პრობლემა, ოღონდ რამდენადმე სხვა რაკურსით, დგას არასასწავლო, მაგრამ სამეცნიერო საქმიანობით დაკავებული პირების წინაშეც. კერძოდ, როგორ მოხდება დისტანციურად იმ სამეცნიერო ჯგუფების ჩამოყა-

ლიბება, რომლებსაც (გა)აერთიანებს ერთიანი იდეები და მიზნები? - იდეების გაცვლაში, გენერირებაში, ისევე როგორც ბიზნესის (განსაკუთრებით თვალსაჩინოდ - საბანკო სფეროში) ხომ ცოცხალი ურთიერთობები გაცილებით შედეგიანია, ვიდრე ურთიერთობის ვირტუალური ფორმატი, რომელიც ფაქტობრივად, მხოლოდ პირად, ცოცხალ, ნდობაზე დამყარებული ურთიერთობების სუბსტიტუტია - ცივი მონიტორისა და კლავიატურის გამოყენებით... ამასთან, კონფერენციების, სიმპოზიუმებისა და კოლოკვიუმების ონლაინ-რეჟიმში გადაყვანა სრულად ვერ ჩაანაცვლებს მეცნიერთა ცოცხალი ურთიერთობებით მიღებული შთაბეჭდილებებისა და ინფორმაციის გაცვლის ეფექტიანობას ახალი იდეების გენერირებასა და ერთობლივი სამეცნიერო პროექტების რეალიზაციაში.

ამასთან, სწავლების არჩეული ფორმატის (ონლაინ ფორმატი vs. ოფლაინ ფორმატი) საბოლოო ეფექტიანობა უშუალო კავშირშია თავად სწავლების პროცესის ეფექტიანობასთან. ამ უკანასკნელს კი მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს შესატყვისობა შრომის ბაზრის მოთხოვნილებებთან. საჭირო იქნება მეტი ყურადღების დათმობა შრომის ბაზარზე არსებითი ცვლილებებისადმი, შესაბამის საბაზრო კონიუნქტურაზე ადაპტირებულ სპეციალისტებზე მოთხოვნის გათვალისწინება და მათზე ადეკვატური რეაგირება. ეს საკმაოდ რთულია დღევანდელი გადასახედიდან, როდესაც პანდემია არა თუ არ დასრულებულა, არამედ მის მასშტაბებს პიკისთვის ჯერ არც კი მიუღწევია. შესაბამისად, პროგნოზის გაკეთება შეუძლებელია არა თუ იმაზე, როგორი იქნება მოთხოვნა შრომით ბაზარზე 4-5 წლის შემდეგ პროფესიების, სპეციალობების, რეგიონებისა და ა.შ. მიხედვით, არამედ იმაზეც კი, თუ როგორ კონფიგურაციას მიიღებს ეკონომიკა ქვეყნისა თუ გლო-

ბალური მასშტაბით სულ რაღაც ერთი წლის შემდეგ. (Бродников, 2020)

მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ შრომის ბაზარზე მოთხოვნის შემცირება მაღალ კორელაციაშია სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის შემცირებასთან და ეს უკანასკნელი - აკადემიური განათლების მქონე სპეციალისტების მომზადებასთან (თუმცა, გაცილებით დაბალი კორელაციით).

აღნიშნულ ვითარებაში არსებითად იზრდება პოტენციური დამქირავებლების უმაღლეს სასწავლებლებთან კონტაქტის ეპიზოდურის ნაცვლად სისტემური ხასიათის მიცემა. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია იმ სპეციალობების მიხედვით, რომლებსაც პანდემია ყველაზე მეტად შეეხო (მაგალითად, სტუმარ-მასპინძლობის და ტურიზმის ინდუსტრია). ამასთან, სასურველია, რომ პრაქტიკას ადგილი ჰქონდეს არა სასწავლო პროცესის მიწურულს, არამედ სწავლების მთელი პერიოდის მანძილზე (2-3-ჯერ მაინც), რომლის დროსაც სტუდენტები გაეცნობიან საქმიანობის სხვადასხვა დონეზე (რიგითი შემსრულებლის, ადმინისტრატორის და ა.შ.) ფუნქციებს, ამოცანებს და პასუხისმგებლობას, სხვა თანამშრომლებთან სუბორდინაციისა და კოორდინაციის საკითხებს. ეს მნიშვნელოვნად გაზრდის მათ კონკურენტუნარიანობას შრომის ბაზარზე უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ.

არაერთი სპეციალობაა, რომელზეც მოთხოვნა არ მცირდება თვით პანდემიის პირობებში. - ესაა სპეციალობები, რომლებიც უკავშირდება ეკონომიკის გაციფრებას. ასეთი სპეციალობების მიხედვით სპეციალისტების მომზადება ხელს შეუწყობს ეკონომიკის სწრაფ განვითარებას, ხოლო, მეორე მხრივ, თავად აღნიშნული სპეციალობების წარმომადგენლებისათვის

უზრუნველყოფს დასაქმების და შემოსავლების სტაბილურ დონეს.

პანდემიის გამო გლობალური მოთხოვნისა და მიწოდების შემცირებამ მნიშვნელოვანის ცვლილებები გამოიწვია დასაქმების ფორმატის მხრივაც. ეს აისახა როგორც დასაქმებულთა რაოდენობის ცვლილებაში, ისე თავად დასაქმების ოფლაინ და ონლაინ ფორმებს შორის თანაფარდობაში.

კორონავირუსის პანდემია უშუალო ასახვას ჰპოვებს დასაქმების მასშტაბებსა და ფორმატზე, ამცირებს რა დასაქმებულთა საერთო კონტინგენტს, არსებითად ცვლის შრომის ბაზრის კონიუნქტურას და სამსახურშენარჩუნებულ თანამშრომელთა საგრძნობ ნაწილს ონლაინ ფორმატში „გადაისვრის“.

მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, 2019 წლის ბოლოს გლობალურად, სამუშაო ძალის რაოდენობამ 3489 მლნ. კაცი შეადგინა, უმუშევრობის დონემ - 4.936%, უმუშევართა რაოდენობამ კი - 172.2 მლნ. კაცი (Labor force, total; Unemployment, total. 2020). გამოდის, რომ უმუშევრობის დონე მსოფლიოში პანდემიის გამო 2020 წელს წინა წელთან შედარებით დაახლოებით 1.8-ჯერ გაიზარდა და 13.7%-ს მიაღწევს. საქართველოში, მაგალითად, ის, რომ პანდემიამ გამოიწვია უმუშევრობის ზრდა, არაა საკმარისი პროცესის სრულფასოვნად წარმოჩენისათვის. საქმე იმაშია, რომ სამუშაო ადგილების შემცირების პარალელურად მასობრივი ხასიათი მიიღო არასრული სამუშაო დროის რეჟიმის გავრცელებამ - როდესაც ფორმალურად არ უქმდება სამუშაო ადგილი, მაგრამ იქ დასაქმებული პირის სამუშაო დროის ხანგრძლივობა მცირდება ან სამუშაო დროის ხანგრძლივობის უცვლელობის პირობებში მცირდება შრომის ანაზღაურება. ოფიციალური სტატისტიკით,

უმუშევრობის დონე 2020 წლის მესამე კვარტალში 11.9%-ია, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით მხოლოდ 0.8 პუნქტითაა გაზრდილი.

უმუშევრობის 0.8%-ანი დონე - ქვეყნის მთლიანი მოსახლეობის, ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობისა და დასაქმების მაჩვენებლის საერთო შემცირების პირობებში, დაახლოებით 50 ათას უმუშევარს ნიშნავს. მაგრამ აღნიშნულ რიცხვზე დაახლოებით 5-6-ჯერ მეტია იმათი რაოდენობა, რომლებსაც ფორმალურად არ დაუკარგავთ სამუშაო, მაგრამ შეუმცირდათ სამუშაოს ხანგრძლივობაც და შრომის ანაზღაურებაც, ეს კი არანაკლებ 250-300 ათასი კაცია. აღნიშნულის გათვალისწინებით, რეალურად დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირება, სამუშაო დროზე გადაანგარიშებით, საქართველოში არანაკლებ 2.0-2.5%-ია („რეზონანსი“, 12.11.2020) აღნიშნული მონაცემი, საქართველოს მშპ-ის ფაქტობრივი დინამიკის გათვალისწინებით, სრულად შეესაბამება ოუკენის კანონის მიხედვით დადგენილ დამოკიდებულებას უმუშევრობის დონესა და მშპ-ის დინამიკას შორის.

პანდემიამ არსებითად შეცვალა მდგომარეობა შრომით ბაზარზე. ასე მაგალითად, მოსკოვში 2020 წლის დასაწყისში ერთ უმუშევარზე 4.4 ვაკანსია მოდიოდა, ივნისის შუა რიცხვებში კი ერთ ვაკანსიაზე - 4 უმუშევარი («Независимая газета», 29.06.2020). კიდევ უფრო მძიმე იყო მდგომარეობა მთლიანად ამ ქვეყნის მასშტაბით, სადაც ყოველ ვაკანსიაზე მითითებული თანამდებობის დაკავების 7 მსურველი მოდიოდა („Российская газета“, 4.04.2020).

უახლოეს პერიოდში შრომის დისტანცირების ფორმები, რომლის პიონერები კორონავირუსის პანდემიის პერიოდში ისედაც უმაღლესი და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლები აღმოჩნდნენ, კიდევ უფრო განვითარდება, გაჩ-

ნდება დისტანციურად მომუშავე თანამშრომლების შრომის ინტენსიფიკაციის ახალი, დახვეწილი ფორმები. აქაც, ისევე როგორც ეკონომიკური და საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვა სფეროებში, ფაქტობრივად (წა)იშლება ზღვარი სამუშაო და არასამუშაო დროის ტრადიციულ დაყოფას შორის.

მაგრამ ონლაინ ურთიერთობებს აქვთ გამოყენების ეფექტიანობის ზღვრული დონე. - მაგალითად, საკმაოდ პრობლემურია სრულფასოვანი სამუშაო ადგილის შექმნა სახლში - ყველას არა აქვს შესაძლებლობა, გამოყოს ონლაინ მუშაობისთვის ცალკე კაბინეტი, სამუშაო მაგიდა, რაც ამ ფორმით დასაქმებულისთვის ქმნის გარკვეულ ფსიქოლოგიურ და, არც თუ იშვიათად, ფიზიკურ დისკომფორტს. თანაც, იაფ ონლაინ საქმიანობას თავისი უარყოფითი თანმდევი ეფექტიც აქვს. - იგი იწვევს კოლექტივის ატომიზაციას, ერთიანობის კოროზიას. მაგრამ იქ, სადაც საქმიანობის ოფისური ფორმა საქმიანობის აუცილებელ კომპონენტს წარმოადგენს, განსაკუთრებით ფასეული გახდებიან ის თანამშრომლები, რომელთა საქმიანობა დაუკავშირდება მართვის, კოორდინაციისა და ახალი იდეების გენერირების საკითხებს.

აღნიშნულ პრობლემებს ვერ ასცდა სამეცნიერო საქმიანობაც, რომლის პრობლემატიკა, საქმიანობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებულ ყურადღებას და მხარდაჭერას.

სახელმწიფოს მიერ მეცნიერების დაფინანსების გარეშე, პირველ რიგში, ფუნდამენტური (და რა თქმა უნდა, გამოყენებითი) მეცნიერების ფინანსური ინექციების გარეშე, სამეცნიერო საქმიანობა ვერ შეინარჩუნებს ეკონომიკურად მიმზიდველ, სოციალურად პრესტიჟულ ფორმას, რაც ნებისმიერ ქვეყანას ქრონიკული ჩამორჩენისათვის გაწირავს.

ამიტომაც საჭირო იქნება ხარჯების გაზრდა შესაბამისი მიმართულებებით. საქართველოში მეცნიერებაზე ხარჯების წილი მშპ-ის ერთ პროცენტზე საგრძნობლად ნაკლებია, მაშინ როდესაც ეს მაჩვენებელი ეკონომიკურად მოწინავე ქვეყნებში 3-4%-ის ფარგლებშია. შედეგად, წმინდა სამეცნიერო საქმიანობა საქართველოში უკვე დიდი ხანია პრესტიჟულად აღარ ითვლება. აკადემიურ-კვლევით სექტორში დასაქმებულ პირთა საშუალო ასაკი საქართველოში, ჩვენი გაანგარიშებით, დაახლოებით 54 წელია, რაც 17 წლით აღემატება ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის მედიანურ ასაკს. (საქსტატი, 2020) და კიდევ ერთი საკითხი, რომელიც განსაკუთრებით მკაფიოდ წარმოჩინდა პანდემიის პერიოდში.

მართალია, არ არსებობს ხისტი კორელაცია განათლებაში ჩადებულ ხარჯების ზრდასა და განათლების დონის ზრდას შორის, მთლიანობაში მათ შორის დადებითი კორელაცია ცალსახაა. თვით საქართველოში რამდენიმე ათეული უმაღლესი სასწავლებლის არსებობაც კი, რომელიც საზოგადოების ერთ ნაწილში ირონიით აღიქმება, სწორედ ჩვენი საზოგადოების, მისი რიგითი წევრების განათლებისაკენ იმანენტური სწრაფვის მკაფიო გამოხატულებაა. ამიტომ ქართული საზოგადოება სრულებითაც არ არის ინდეფერენტული პანდემიის პირობებში სწავლების მდგომარეობის, ფორმატისა და შედეგების მიმართ.

ამ ფონზე განსაკუთრებით საგულისხმოა OECD-ის განათლების დირექტორატის ხელმძღვანელის ანდრეას შლაიხერის მიერ საქართველოს ლიდერ ქვეყანად მოხსენიება დისტანციური სწავლების წარმატებით დანერგვის თვალსაზრისით. (არჩვამე, 2020) ეს უბრალოდ შექება კი არაა, არამედ მორალური გამარჯვებაცაა. თანაც ისეთ ქვეყანასთან „ტანდემში“, რო-

გორიც მსოფლიოში ადამიანისეული განვითარების ინდექსით 12-ე ადგილზე მყოფი ფინეთია (საქართველო - 70-ე). (Human Development Report, 2019)

პანდემიისას სახელმწიფო სატელევიზიო არხის მეშვეობით ჩატარებული კვალიფიციური ლოგიკური და თვალსაჩინოებით გაჯერებული დისტანციური გაკვეთილები ხელმისაწვდომი და გასაგებია ყოველი მოსწავლისათვის. ბევრი მშობელი (და არა მარტო ისინი), „ცალი თვალითა და ყურით“, თავადაც ინტერესით ადევნებდნენ თვალყურს ტელევიზიით ჩატარებულ გაკვეთილებს. შეიძლება ითქვას, რომ პანდემიამ მკაფიოდ წარმოაჩინა საქართველოს საგანმანათლებლო და ინტელექტუალური მზაობის მაღალი, მოწინავე ქვეყნების შესატყვისი, ადეკვატური დონე და ამის უზრუნველყოფაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სახელმწიფოს მზარდი და ეფექტიანი მხარდაჭერა.

დასკვნა

კორონავირუსის პანდემიამ, იმის გარდა, რომ მძლავრი სტიმული მისცა ტექნოლოგიების განვითარებას კომუნიკაციების სფეროში, თვისობრივად ახალ ასპექტში დააყენა სწავლა-განათლების, კვალიფიკაციის ამაღლების საკითხი. სწავლებისა და საქმიანობის დისტანციური ფორმების ფართოდ გავრცელებამ, დისტანციურ სწავლებაზე ფორსირებულმა გადასვლამ წარმოაჩინეს ურთიერთობის ამგვარი ფორმატის დადებითი და უარყოფითი, ძლიერი და სუსტი მხარეები, გავლილი დრო პანდემიის დაწყებიდან და პროცესის მიმდინარეობის ანალიზი იძლევა საკმარის საფუძველს ონ-ლაინ ფორმატის უპირატესობების ფართოდ, საყოველთაოდ დასანერგად და მისი სუსტი ან მიუღებელი ასპექტების მინიმინიზაცი-

ისათვის.

პანდემიით განპირობებულმა ონლაინ, დისტანციურ სწავლებაზე ფორსირებულმა გადასვლამ წარმოაჩინა აღნიშნული პროცესის შეუქცევადი და მზარდი ხასიათი. - თუ აკადემიურ პერსონალთან დაკავშირებით განვიხილავთ პრობლემას და სასწორის ერთ პინაზე დავდებთ პოზიტიურ შედეგს, ის აშკარად გადასწონის ნეგატიურს, რომელიც ცალსახად მიღწევად რეჟიმში იმყოფება.

შედარებით უფრო რთულად დგას საკითხი სტუდენტურ კონტინგენტთან მიმართებაში. - ახალგაზრდებს, როგორც წესი, სწორედ სტუდენტების წლებში უწევთ გამოსვლა ცხოვრებისეულ გზაზე, უმაღლეს სასწავლებლებში „ცოცხალი“ ურთიერთობები უნდა დაეხმაროს მათ სოციალიზაციის, სამოქალაქო თვითშეგნებისა და ემპათიის გამომუშავებაში, რის უზრუნველყოფა და სრულფასოვანი ჩანაცვლება სწავლების ონლაინ რეჟიმს ობიექტურად არ ძალუძს.

ამიტომ, მოსაძებნია უნივერსიტეტის სტუდენტებისა და აკადემიური პერსონალის, როგორც „საკუთარი კლასტერის“ წარმომადგენლებთან, ისე ერთმანეთთან ურთიერთობის სიხშირის რაღაც „ოქროს შუალედი“, რომლითაც ცოცხალი ურთიერთობები აღარ იქნება ისეთი ინტენსიური და ყოველდღიური, როგორც მანამდე და შემოიფარგლება გაცილებით ნაკლები ინტენსივობით. დანარჩენი დრო მთლიანად გადავა მათი თვითორგანიზებისა და თვითრეალიზაციისათვის განკუთვნილ „დროის ყულაბაში“.

რამდენად შეძლებენ უმაღლესი სასწავლებლების აკადემიური სფეროს წარმომადგენლები ონლაინ სწავლების სფეროში გადასული სტუდენტების არა მარტო სწავლის, ცოდნის, განათლების მიღების პროცესში „აყოლიებას“,

არამედ მათი სოციალიზაციისა და ემპათიის უნარ-ჩვევების გამომუშავებას, ამაზე დიდწილად იქნება დამოკიდებული ჩვენი ქვეყნის ხვალისდელი დღე და სამოქალაქო საზოგადოების სიმწიფე.

კორონავირუსის პანდემიის საბოლოო დამარცხება ზემოხსენებული პრობლემების დიდ ნაწილს ან მოხსნის, ან საგრძნობლად შეამსუბუქებს, თუმცა ონლაინ ფორმატთან ადამიანთა ყოველდღიური ცხოვრების, სწავლების, შრომისა და ურთიერთობების ადაპტაციის აუცილებლობა მთლიანობაში კვლავაც შეინარჩუნებს მაღალ აქტუალობას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არჩვაძე, ი. (2020) კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებული გლობალური ცვლილებები. - თბილისი, „მწიგნობარი“.
2. არჩვაძე, ი. (2020) ჩვენი ქვეყნის სამაგალითოდ მოხსენიება, მსოფლიო უმნიშვნელოვანესი სტრუქტურის განათლების დირექტორატის ხელმძღვანელის მიერ შექმნის გარდამორალური გამარჯვებაცაა. 7.05.2020. -URL:www.kvira.ge (ხელმისაწვდომია 21.11.2020)
3. ათასობით ადამიანმა სამსახური დაკარგა, უფრო მეტს ხელფასი გაუნახევრდა. გაზ. „რეზონანსი“, 12.11.2020.
4. სამეცნიერო დაწესებულებებში მეცნიერული კვლევებისა და დამუშავებების გამოკვლევა, 2019 წელი. (2020) საქსტატი. -URL: <https://www.geostat.ge/ka/single-news/1958/sametsniero-datsesebulebebshi-metsnierulivlevisa-da-damushavebebis-gamokvleva-2019-tseli> (ხელმისაწვდომია 21.11.2020)
5. World Bank (2020). Labor force, total. - URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN> (ხელმისაწვდომია 21.11.2020);
6. World Bank (2020) Unemployment, total. -URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS> (ხელმისაწვდომია 21.11.2020)
7. Human Development Report (2019). -URL: <http://hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking> (ხელმისაწვდომია 21.11.2020)
8. Работу в офисах оставят для элиты, для большинства – онлайн. - «Независимая газета», 29.06.2020.
9. Названы профессии, по которым выросло число вакансии. – Российская газета, 4.04.2020.
10. Бродников, М. (2020) Офисы после пандемии: куда вернуться из карантина белые воротнички. – URL:www.rbk.ru.